

Poznáte introdukované vrubozobé?

Foto: Monika Šuržínová (fotonatureu)

Samec kachničky mandarinské

Ne všechny ptačí druhy, které považujeme za „naše“, jsou na území Česka původní. Ptáci se díky schopnosti létat dokážou sami postupně rozšířit na velké vzdálenosti – i mezi kontinenty. Jiné zase člověk do volné přírody úmyslně zavlekl coby lovnou pernatou zvěř, další původně choval pro okrasu v zámeckých parcích či pro hospodářské účely a k jejich rozšíření pak docházelo prostřednictvím uniků z chovů, a to i ze vzdálených koutů Evropy. Pojďme si představit introdukované druhy vrubozobých, které se v poslední době na hladinách našich rybníků, řek a jezer pohupují nejčastěji.

K nejrychleji se šířícím nepůvodním druhům vrubozobých u nás v poslední době patří **husice nilská**. Tento africký druh byl v 17. století uměle vysazen v jižní Anglii a přes Nizozemsko a Německo se rozšířil i k nám. První záznam o jeho výskytu u nás pochází z roku 1979, pravidelně se pak začal objevovat od roku 2009, kdy jeho počty začaly rychle narůstat. V roce 2008 bylo v jihozápadních Čechách prokázáno první hnízdění a dnes u nás pravidelně hnízdí desítky párů ročně. Za rok 2020 najdeme v databázi *birds.cz* přes 2,5 tisíce pozorování. Tuto velkou robustní husu zastihneme v blízkosti vodních ploch (i v městských parcích), a to v průběhu celého roku. Obvykle se setkáváme s jedinci nebo páry, kteří se často chovají agresivně vůči domácím vodním ptákům, ale byla zaznamenána i hejna čítající desítky jedinců.

Zejména na jaře a na podzim můžeme čím dál častěji pozorovat o něco menší **husici rezavou** původem z euroasijských stepí. Většinou se jedná o uniky ze zajetí, zaletět k nám ale mohou i ptáci ze zdivočelých populací z různých koutů Evropy. Od prvního pozorování v roce 1975 v Hluboké nad Vltavou byla zastížena jen nepravidelně, po roce 2005 už se ale jedná o každoroční výskyt s postupným nárůstem počtu jedinců (v roce 2020 bylo zaznamenáno přes 300 pozorování; ve stejném roce také na Klatovsku vyvedl pár

husic mláďata). Setkat se s nimi můžeme na Českobudějovicku či Břeclavsku, ale prakticky i u jakékoli větší vodní plochy. Krk samců zdobí ve svatebním šatě černý proužek, který ale v zimě ztrácí a jsou pak nerozeznatelní od samic.

Už na počátku 20. století u nás byla zaznamenána nezaměnitelná, pestrobarevná asijská **kachnička mandarinská**. Do Evropy se rozšířila ze zdivočelé populace v Británii, kam byla introdukována již v 18. století. První hnízdění u nás proběhlo v roce 1980, další ale bylo prokázáno až v roce 2008 a dnes tu hnízdí jednotky párů. „Mandarinčky“ můžeme zastihnout celoročně, například v roce 2020 bylo v Česku zaznamenáno přes tisíc pozorování, a to i v centru Prahy nebo Brna.

O trochu větší, podobně pestrou americkou příbuznou **kachničku karolínskou** potkáme ve volné přírodě celoročně, ale jen velmi vzácně. Dostala se k nám přes Německo a Nizozemsko z Velké Británie, kam byla introdukována v 19. století. Bývá často chována v zajetí a s uniklými jedinci se u nás setkáváme od roku 1969 na větších řekách, často i v centru Prahy, Hradce Králové, Olomouce či dalších měst. Každoročně se jedná o desítky pozorování jednotlivců nebo skupinek. Úspěšné hnízdění na našem území dosud nebylo prokázáno.

Dalším utečencem z chovů, zastižitelným především od podzimu do jara v naší přírodě, je **husa indická** původem z nejvyšších pohoří střední Asie. Poprvé byla v Česku spatřena v roce 1969, od té doby bylo zaznamenáno přes 240 pozorování s výrazným nárůstem v posledních dvou letech. Světle šedá husa se žlutým zobákem a nohama a černobílou kresbou na hlavě a krku bývá k vidění hlavně na Českobudějovicku, ale i na jižní Moravě.

Teprve od roku 2013 bývá na našem území nepravidelně a nepočetně (do deseti jedinců ročně) zastížena také **husa čínská**, vyšlechtěná z husy labutí. Ta byla domestikována v Číně před více než třemi tisíci lety a v Evropě byla v první polovině 20. století vysazována jako lovný pták.

Současná pozorování této husy s typickým hrbolem u kořene zobáku přičítáme vesměs unikům ze zajetí nebo jde o volně chované jedince.

Nejméně často z představovaných druhů na území Česka uvidíme **kachnici kaštanovou**, na setkání s ní však jen tak nezapomeneme, protože samci tohoto druhu mají ve svatebním šatě nezaměnitelný modrý zobák. Od roku 1998 registrujeme jen 34 pozorovaných jedinců, hlavně na Břeclavsku a Hodonínsku. Tito ptáci se k nám zatoulávají na podzim nebo na jaře z populací rozšířených v západní Evropě a v Británii, kam byla kachnice v minulosti zavlečena z Ameriky. Přítomnost kachnic kaštanových znepokojuje především ornitology ze Španělska, kde se kříží s původní evropskou kachnicí bělohavou, a vážně tak ohrožuje její populaci. Se zálety hybridů jsme se setkali už i na území Česka.

Přízpusobivost nepůvodních druhů rozhoduje nejen o jejich dalším osudu, ale ovlivňuje i populace těch domácích. Za často obdivovaným pestrým zbarvením zavlečenců se tak skrývají mnohé problémy. Pokud se rychle a početně šíří a rozmnožují, získávají výhrušný titul „invazní“. Jejich stanovištní a potravní nároky i agresivní chování mohou značně komplikovat život původním druhům, jimž hrozí, že proti nové konkurenci z dlouhodobého hlediska neobstojí. Jejich soužití ale může vést i k vzájemnému křížení a vzniku hybridů a v nejhorším případě i postupné degradaci původních druhů.

Introdukované druhy mohou mít negativní dopady také na zemědělské plodiny, lidské zdraví a ekonomiku. Ornitologové z portugalské univerzity v Évoro se proto rozhodli vyhodnotit míru těchto dopadů a zahájili nový projekt občanské vědy. Široká veřejnost v něm pomáhá sbírat data o rozšíření a početnosti nepůvodních druhů na území Evropy. Pomocí krásné výtvarně zpracovaného a uživatelsky velmi přívětivého on-line formuláře na labor.uevora.pt/en/ibisurvey se můžete zúčastnit i vy.

Karolína Mikšlová a Alena Klvaňová

Introdukovaní vrubozobí

Určování v přírodě

Ilustrace: Jan HOŠEK

Husice nilská

Alopochen aegyptiaca

Velikost: 63–73 cm

Původ: Afrika, introdukována do Velké Británie v 17. stol., úniky z chovů

Výskyt v ČR: celoročně na celém území, v malém počtu (desítky párů) hnízdí od roku 2008, protahuje

Počet záznamů na birds.cz: 8672 (VI/1999–VIII/2021)

Husa čínská

Anser cygnoides f. domestica

Velikost: 91–94 cm

Původ: vyšlechtěna z asijské husy labutí (*A. cygnoides*), úniky z chovů

Výskyt v ČR: vzácně, nehnízdí

Počet záznamů na birds.cz: 76 (X/2013–VIII/2021)

Husice rezavá

Tadorna ferruginea

Velikost: 58–70 cm

Původ: jižní Evropa, Asie, severní Afrika, zálety z nepůvodních, samostatně se udržujících populací v Evropě (Švýcarsko, Německo)

Výskyt v ČR: 2× zahnízdily páry uniklé z chovů, nepočetně protahuje

Počet záznamů na birds.cz: 904 (XVII/1975–VIII/2021)

černé proužky (chybí u juv.) (black bands (absent in juv.))

světle oranžové (light orange)

Husa indická

Anser indicus

Velikost: 68–78 cm

Původ: střední Asie, úniky z chovů

Výskyt v ČR: vzácně, nehnízdí

Počet záznamů na birds.cz: 246 (IV/1969–VIII/2021)

Kachnička karolínská

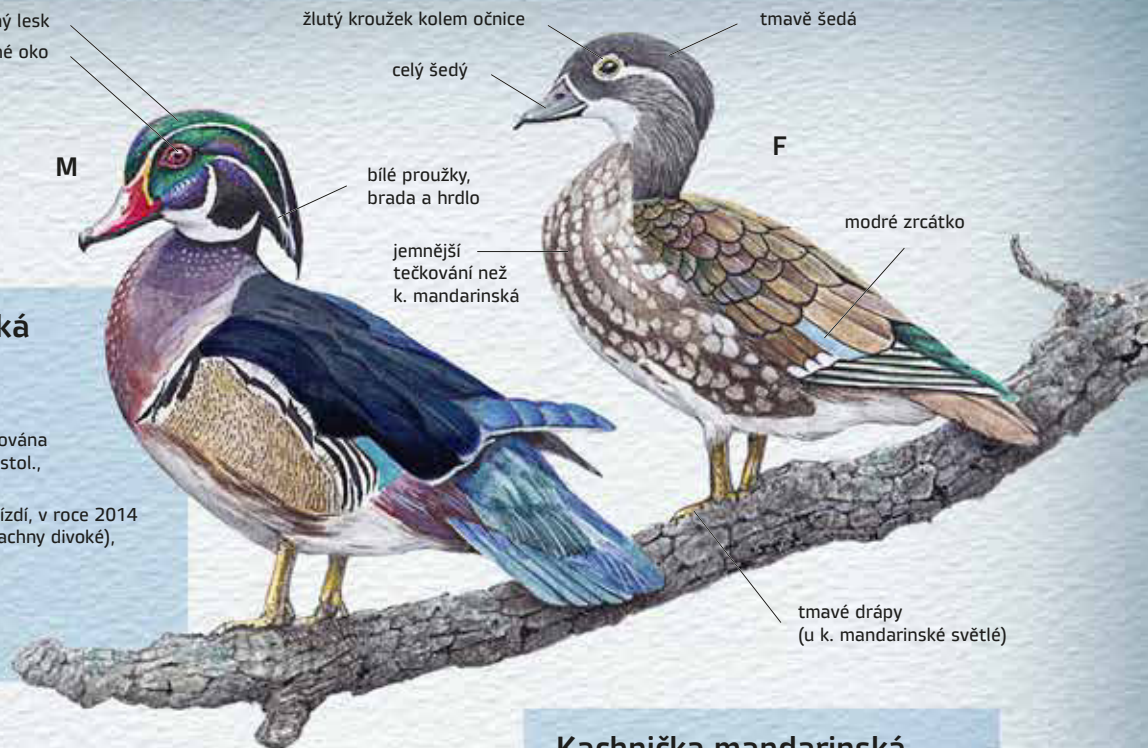
Aix sponsa

Velikost: 43–51 cm

Původ: Severní Amerika, introdukována do Velké Británie v 70. letech 19. stol., úniky z chovů

Výskyt v ČR: volně v přírodě nehnízdí, v roce 2014 vyhnízl hybridní pár (se samicí kachny divoké), nepočetně protahuje a zimuje

Počet záznamů na birds.cz: 453 (IV/1969–VIII/2021)

Kachnička mandarínská

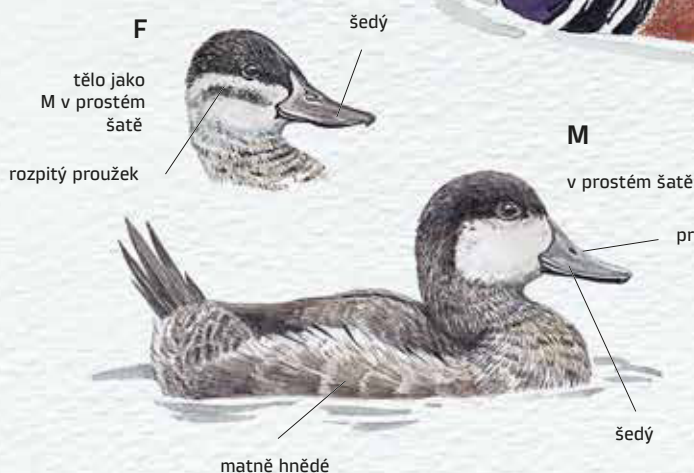
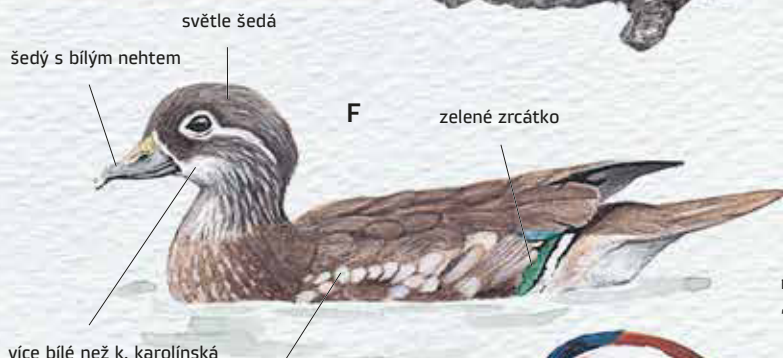
Aix galericulata

Velikost: 41–49 cm

Původ: východní Asie, introdukována do Velké Británie před rokem 1745, úniky z chovů

Výskyt v ČR: výjimečně hnízdí od roku 1980, nepočetně protahuje a zimuje

Počet záznamů na birds.cz: 2867 (IV/1969–VIII/2021)

Kachnice kaštanová

Oxyura jamaicensis

Velikost: 35–43 cm

Původ: Severní Amerika, introdukována do Velké Británie, kde volně hnízdí od roku 1960

Výskyt v ČR: vzácně protahuje, nehnízdí

Počet záznamů na birds.cz: 34 (IX/1998–VIII/2021)

Literatura:

Svensson L., Mullarney K., Zetterström D. 2016: *Ptáci Evropy, severní Afriky a Blízkého východu*. Ševčík Plzeň
 Vinicombe K., Harris A. a Tuckerová L. 2016: *Příručka k určování ptáků se zaměřením na podrobný popis snadno zaměnitelných druhů*. Ševčík Plzeň
 Karel Šťastný: *Nepůvodní ptáci ve fauně České republiky*. Živa 5/2018: 272–276
 Faunistická komise ČSO fkcso.cz